

Motion till riksdagen 2009/10:N3

**av Tomas Eneroth m.fl. (s, v, mp)
med anledning av skr. 2008/09:120**

2009 års redogörelse för företag med statligt ägande

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att begränsa regeringens mandat att minska statens ägarandel i Posten, Nordea, TeliaSonera och SBAB.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att LKAB ska kvarstå i statlig ägo.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att beakta LKAB:s avkastningskrav med avseende på bolagets ansvar för de samhällen som påverkas av gruvverksamheten.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skärpta riktlinjer för ersättningar till ledande befattningshavare i de statliga företagen.

Motivering

Den svenska staten är Sveriges största företagsägare. Genom regeringskansliet förvaltas 54 företag och koncerner varav 41 företag ägs helt och 13 tillsammans med andra. Totalt finns drygt 170 000 anställda i dessa bolag. År 2008 omsatte de statligt ägda företagen 347 miljarder kronor och resultatet efter skatt uppgick till 44,2 miljarder kronor. Företagens utdelningar till staten för verksamhetsåret 2008 uppgick till nästan 22 miljarder kronor.

De statliga företagens utdelningar ger varje år stora intäkter som kan användas till investeringar i vård, skola och omsorg. Dessutom spelar de statliga företagen i flera fall en viktig roll för samhällsutvecklingen och marknadens funktionssätt. Det faktum att de statliga företagen är mycket välskötta och varje år lämnar viktiga bidrag till välfärden samtidigt som de i flera fall också spelar en större roll än den strikt ekonomiska ger därmed inte något stöd för de omfattande utförsäljningsplaner som regeringen nu arbetar efter.

Fel! Okänt namn på

Det statliga ägandet medför ett stort ansvar och ställer krav på en långsiktig och professionell förvaltning. Regeringen har inte tagit detta ansvar. I stället har hanteringen av ärendet kring utförsäljningen av statliga företag präglats av en regelmässig brist på öppenhet, insyn och dialog.

Regeringen inledde redan 2006 arbetet med sina ideologiskt motiverade utförsäljningar av statliga företag. Det långsiktiga målet är att alla statliga företag med verksamhet på konkurrensutsatta marknader ska säljas ut. De tre företagen högst upp på utförsäljningslistan är nu sålda, men även om den finansiella krisen delvis bromsat utförsäljningen så har regeringen ändå valt att gå vidare med en omfattande utförsäljning av apotek samt planerna på en kommande börsintroduktion av Posten.

Vad gäller Apoteket sade vi vid riksdagens behandling i våras nej till regeringens förslag att avreglera apoteksmarknaden och sälja ut ett stort antal apoteken. Detta då det svenska apotekssystemet i dag är ett av de säkraste och mest kostnadseffektiva distributionssystemen för läkemedel i världen. Det är ett system med unikt hög konkurrens mellan läkemedelsbolagen och med låga distributions- och hanteringskostnader. Det svenska apotekssystemet har mycket låga prispåslag och låga priser i konsumentledet. Regeringens förslag riskerar att göra det dyrare för skattebetalarna eftersom handelsmarginalen, dvs. prispåslaget, ska ökas för att locka utländska apotekskedjor till Sverige. Receptbelagda läkemedel bekostas till 80 % av samhället och har ett av staten fastställt pris för konsumenten. Det går därför inte att tala om en marknad i vanlig mening på detta område.

Vad gäller Posten ställde vi oss våren 2008, vid behandlingen av propositionen om samgåendet mellan Posten och Post Danmark, positiva till ett samgående som stärker Postens konkurrensmöjligheter. Vi vände oss dock emot regeringens planer på en börsintroduktion av det nya Posten inom fem år och föreslår nu därför att regeringens möjlighet enligt budgetlagen att utan riksdagens godkännande sälja aktier eller andelar i företag där staten har mindre än hälften av rösterna inskränks av riksdagen vad gäller Posten. Vi anser därför att riksdagen bör tillkännage för regeringen att någon ytterligare minskning av ägandet i Posten inte får göras utan riksdagens uttryckliga godkännande. Vi avvisar även vad gäller övriga företag på regeringens utförsäljningslista fortsatt regeringens ideologiskt drivna utförsäljningar. Följaktligen anser vi att riksdagen på samma sätt även bör inskränka regeringens mandat att ytterligare minska ägandet i Telia Sonera och Nordea samt återta bemyndigandet att sälja ut SBAB.

Vi anser att staten ska vara en långsiktig och strategisk företagsägare

De statliga företagen ska vara ledande inom öppenhet, miljö, etik, socialt ansvar, jämställdhet och mångfald samt föredömen inom respektive bransch. Det handlar inte bara om policyer och syrelsens arbete utan ledarskapet inom respektive område ska även utövas i praktiken. Vad gäller exempelvis jämställdhetsarbetet är det därför viktigt att inte bara styrelsen har en rimlig ba-

Fel! Okänt namn på

lans mellan kvinnor och män utan att även ledningsgruppen, dvs. vd:n och de högsta cheferna, som ju utövar den operativa ledningen av företaget, har en jämställd sammansättning. Det nya Posten är med en enda kvinna i den 12 personer starka ledningsgruppen ett tydligt exempel på hur höga ambitioner inte överensstämmer med verkligheten.

De statliga företagen representerar mycket stora värden och måste hanteras med stor omsorg. Värdeskapande är det övergripande målet och varje enskilt företag ska ges de bästa förutsättningarna för utveckling. Men vi anser också att de statliga företagen behöver ta ett större ansvar för att bidra till en långsiktigt hållbar samhällsutveckling. Vi vill därför se en tydligare styrning av de statliga företagen och en bredare definition av företagens målsättningar. I dag finns det en uppdelning mellan S- och M-företag. Vi anser att denna uppdelning är något trubbig. Det är tydligt att staten i sin roll som en mycket betydande ägare också har ett omfattande ansvar inte bara för de enskilda företagen utan också för samhällsutvecklingen i stort. Företagens utveckling kan inte på lång sikt isoleras från denna.

De statliga företagens internationella affärer och expansion kan i vissa fall komma i konflikt med företagets uppdrag att vara ett föredöme på den svenska marknaden. Detta då förutsättningarna och bl.a. tillgången till förnybara energikällor skiljer sig mycket mellan de olika marknaderna. Eftersom statligt ägda företag kan uppfattas som representanter för den svenska regeringen är det avgörande att de statliga företagen i sin verksamhet tar hänsyn till svenska prioriteringar.

De statliga företagens internationella affärer ska bedömas bl.a. utifrån förutsättningarna på de marknader där de agerar, men kraven måste likväl ställas mycket högt. De statliga företagen bör alltså vara ledande på varje marknad utifrån de lokala förutsättningarna och följa internationella lagar och regler för företags uppförande. Internationell expansion kan vara nödvändig för att säkra bolagets strategiska ställning och framtida värde, men det får inte ske till priset av att staten genom sitt ägande motverkar politiska mål som den ställt sig bakom eller driver i andra sammanhang.

LKAB

LKAB förvaltar värdefulla naturresurser med stor påverkan på de närliggande samhällena. LKAB ska därför kvarstå i statlig ägo.

LKAB har beslutat att anlägga en ny huvudnivå i Kiruna respektive Malmberget. Detta kommer att innebära stora nyinvesteringar som är positiva för trakten samtidigt som stora delar av Kiruna och hela Malmberget måste flyttas på grund av den ökade raskrisen. Staten bör på ett mer aktivt sätt än vad som sker genom Malmfältsgruppens arbete ta ett ansvar för utvecklingen på de berörda orterna. Detta sker enklast genom att regeringen vid bedömning av avkastningskravet på LKAB beaktar företagets förutsättningar för att bidra till nödvändiga anpassningsåtgärder med anledning av gruvverksamheten i Malmberget och Kiruna. Riksdagen bör med hänvisning till det anförda genom ett tillkännagivande uppmana regeringen att, när avkastningskravet för

Fel! Okänt namn på

LKAB ska bestämmas, beakta det ansvar bolaget bör ta för de samhällen som påverkas av gruvverksamheten.

Stramare regler för ersättningar i statliga bolag

Ett av de största problemen med rörliga ersättningar är att det visat sig vara mycket svårt att skapa ett system som enbart fångar upp bolagsledningens effekter på företagets resultat. En färsk studie har visat att 60 % av bonusutbetalningarna till de verkställande direktörerna i de svenska börsnoterade företagen kan kopplas direkt till makroekonomiska faktorer som ligger helt utom räckhåll för bolagsledningen, t.ex. ränteutvecklingen och förändringar i världsmarknadspriserna på råvaror. Detta har gjort att incitamentsprogrammen mer har fungerat som ett slags vinstdelningssystem snarare än en morot för att prestera bättre.

År 2003 införde s-regeringen riktlinjer för att få stopp på bonusexcesserna och få ordning och reda i ersättningarna inom de statliga bolagen. Riktlinjerna innebar ett generellt motstånd mot s.k. incitamentsprogram i statliga bolag samt att eventuella incitamentsprogram borde omfatta alla anställda, dock inte koncernchefen eller verkställande direktören. Vidare fastställdes en regel som sade att särskilda incitamentsprogram för personer i ledande ställning inte fick införas. Bonus fick inte heller betalas ut under de år bolaget redovisade förlust och ett maxbelopp för rörlig ersättning på motsvarande två månadslöner fastställdes. I riktlinjerna angavs även ett tydligt krav på att det skulle finnas en tidsbegränsning i incitamentsprogrammen för att göra det möjligt för styrelsen att förändra eller helt avskaffa tidigare beslutade bonussystem.

Den 3 juli 2008 luckrade regeringen Reinfeldt åter upp riktlinjerna för bonus i statliga bolag. De nya riktlinjerna innebar att det generella motståndet mot bonusar i statlig verksamhet togs bort. Vidare utvidgades kretsen av personer som kunde ta del av bonussystem till att även omfatta personer i ledande ställning. Taket för den rörliga ersättningen höjdes från två till motsvarande max fyra månadslöner och regeln om att ingen bonus ska utgå för de år då bolaget redovisar förlust avskaffades. Därtill hävde regeringen Reinfeldt kravet på tidsbegränsade incitamentsprogram.

I början på mars 2009 krävde Socialdemokraterna i en riksdagsmotion en omedelbar återgång till 2003 års riktlinjer. Förslaget lades fram mot bakgrund av behovet av skyndsamma åtgärder. För få ett nytt regelverk på plats innan bolagsstämmoperioden anförde vi i motionen att reglerna från 2003 borde gälla fram till dess att nya och ännu stramare regler kunde tas fram. Detta ledde till att regeringen den 20 april samma år ändrade riktlinjerna så att alla de högsta cheferna i statligt ägda företag enbart ska ha fast ersättning. För all annan personal skulle dock möjligheten till bonussystem kvarstå.

Regeringens nya riktlinjer innebär en välkommen reträtt från den tidigare linjen som kraftfullt bidrog till att elda på den osunda bonuskulturen. Fortfarande finns det dock en hel del luckor och oklarheter. Bland annat är det ottydligt hur regeringen ska se till att en omförhandling av aktuella avtal inte inne-

Fel! Okänt namn på

bär att den rörliga lönen fullt ut ersätts av en motsvarande höjning av den fasta lönen.

De statliga bolagen är ett viktigt politiskt verktyg för att påverka normbildningen i näringslivet. Det är rimligt att statens bolag bidrar till mer rimliga ersättningar till toppchefer i samhället. Därför vill vi att åtgärder vidtas för stoppa möjligheten att ersätta bonushysterin med löneexcesser när de rörliga ersättningarna slopas. Vi anser vidare att det av riktlinjerna tydligt bör framgå att löneökningstakten för ledande befattningshavare ska vara måttfull och i samklang med den generella löneutvecklingen på arbetsmarknaden. Detsamma gäller utvecklingen av pensionsförmåner och andra ersättningar.

De nuvarande riktlinjerna bör även skärpas genom att det införs ett krav på tidsbegränsning för eventuella rörliga ersättningar till övrig personal samt att sådana rörliga ersättningar när de förekommer ska omfatta alla anställda i företaget undantaget de ledande befattningshavarna.

Stockholm den 30 september 2009

Tomas Eneroth (s)

Kent Persson (v)

Alf Eriksson (s)

Renée Jeryd (s)

Karin Åström (s)

Eva-Lena Jansson (s)

Per Bolund (mp)

Carina Adolfsson Elgestam (s)

Börje Vestlund (s)

Krister Örnfjäder (s)